

cogito

Yapı Kredi Yayınları - Üç aylık düşünce dergisi - Sayı 103 - Ocak 2021

Komplo Teorileri

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI

cogito

Komplo Teorileri

Sayı: 103 Güz 2021

Cogito

Üç aylık düşünce dergisi
Sayı: 103 Güz, 2021
ISSN 1300-2880

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.

adına sahibi:
LEVENT ALTUNBEK

Genel Müdür:

TÜLAY GÜNGEN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:

ASLIHAN DİNÇ

Dergi Editörü:

ŞEYDA ÖZTÜRK

Yayın Kurulu:

ZEYNEP DİREK, İMGE ORANLI
NAZLI ÖKTEN, ŞEYDA ÖZTÜRK,
EMRE ŞAN, ZEYNEP TALAY

Grafik Tasarım:

FARUK ULAY, AKGÜL YILDIZ

Renk Ayrımı / Baskı:

PROMAT BASIM YAYIM SAN. VE TİC. A.Ş.
Orhangazi Mahallesi, 1673 Sokak, No: 34
Esenyurt-İstanbul
Tel.: (0212) 622 63 63
Sertifika No: 44762

Yapı Kredi Yayınları: 5846

Reklam ve Halkla İlişkiler:

DERYA SOĞUK

Yazışma Adresi:

COGITO
Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161
Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel.: (0212) 252 47 00 (pbx)
Faks: (0212) 293 07 23
E-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
E-posta: cogito@ykykultur.com.tr
İnternet adresi: <http://www.cogitoyky.com>
<http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yayın Türü:

Yerel süreli

Partner of "European Network of Cultural Journals – Eurozine"
"Avrupa Kültürel Yayınlar Ağı – Eurozine" Üyesi
www.eurozine.com

Cogito'da yayımlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarına aittir.
Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilmek kaydıyla yayımlanabilir.
Yayın Kurulu, dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.
Gönderilen yazılar iade edilmez.

Sertifika No: 44719

Bu Sayıda:

Cogito'dan

- 5 • Komploteorilerini Nasıl Okumalı?
- 7 • Kathleen Stewart: Komploteorisinin Dünyaları
- 15 • Türkyay Salim Nefes: Dünyada ve Türkyeye'de Komploteorilerini Anlamak
- 25 • **Söyleşi:** Sinan Alper – Evren Balta – Emre Erdoğan:
21. Yüzyılda Komploteorileri
- 43 • Kerem Karaosmanoğlu: Marjinal – Ana Akım Ekseninde Komploteorileri, Teorisyenleri ve Zihniyeti
- 58 • İsmet Parlak & Yağız Alp Tangün: Bir Bilme Hali Olarak Komploteorilerinin Serencamı: Komplotocu Motiflerin Mübadelesi ve Sorumluluk Alma Pratikleri
- 81 • Michael Richmond: “Siyah Antisemitizm” ve İrkçılık Karşıtı Dayanışma Üzerine
- 105 • Erol Sağlam: Komploteorilerini Ciddiye Almak: Komplot Anlatılarını Günlük Siyaset, Özneleşme ve Toplumsal Etkileri Ekseninde İzlemeye Bir Davet
- 119 • Didier Fassin: Entrikalar ve İnsanlar: Komploteorilerinin Bulgulayıcılığı
- 145 • Andrew Woods: Sağcı Bir Komplotunun Amerikan Kökenleri
- 151 • **Söyleşi:** Kayıhan Pala – Osman Elbek: Halk Sağlığı ve Komploteorileri
- 159 • Robyn Marasco: Komplotocu Aklın Bir Eleştirisine Doğru

Geçen Sayıdakiler

- 177 • Yurttaşlık Ne Âlemde?
- 178 • Yazarlar Hakkında

Bir Bilme Hali Olarak Komplo Teorilerinin Serencamı:

Komplocu Motiflerin Mübadelesi ve Sorumluluk Alma Pratikleri

İSMET PARLAK & YAĞIZ ALP TANGÜN

İlk bakışta modern zamanlara ait bir düşünme ve söylem tarzı olduğu izlenimi uyandıran komplo teorileri, antik çağlardan günümüze değin kriz/kaos koşullarında bilinmeyen, gizli olanı açıklama gayreti olarak işleyegelmiştir. Brotherton'ın Joseph Roisman'dan hareketle bildirdiği üzere antik Yunan'da pek çok "hatip ve oyun yazarının eserleri Atina toplumsal yaşamının neredeyse her kesimine yönelik komplo hikâyeleriyle" doludur. Üstelik komplocu anlatıların gerek kurumlar gerekse halk düzeyinde ciddi bir karşılığı da bulunmaktadır.¹ Söz konusu komplocu anlatı ve kavrayış biçimi Ortaçağ Avrupası'nda ise veba salgınları, kıtlık ya da cadı avcılığının revaçta olduğu zamanlarda yaygın biçimde dolaşımındadır. Köklü dönüşüm süreçlerinin ya da büyük çaplı sosyal çatışmaların yaşandığı evrelerde daha güçlü bir karşılık bulan komplocu anlatılar sayesinde ki toplumlar, yaşanan politik ya da ekonomik sorunlarının kaynağını adaletsiz paylaşım, kötü idare edilmiş biçimlerinde, sonu gelmeyen savaşlarda, olumsuz iklim koşullarında değil, –Egemen sınıfların yönlendirmesiyle– doğrudan doğruya bir günah keçisinde aramışlardır. Çünkü komplo teorileri tuhaflikler, anormallikler, krizler karşısında sürekli soru soruyor ya da meseleyi "sorguluyor gibi görünse de aslında bütün o soruları bir tür

---

1 Rod Brotherton, *Şüpheli Zihinler: Komplo Teorilerine Neden İnanırız*, (Çev. Cihat Taşçıoğlu), İstanbul, 2015, Nemesis Kitap, s. 31.

dir. Sağlıkta, afet yönetiminde, tarım ve hayvancılıkta, medyada ve topluma temas eden diğer tüm alanlarda bilginin nasıl üretildiği bir iktidar sorunsalı olmaya devam ederken hakikat arayışının kolektif çabası günbegün artan ihtiyaçla değer kazanmaktadır. Akademide, medyada, yayıncılıkta ve gündelik hayatın da dahil olduğu tüm kültür alanında bilgi müşterek bir kapasitedir. Tam da bu yüzden bilginin üretimi herkesin birbirine karşı sorumluluğuyla şekillenen güven borcu rezervidir. Komplo teorileri sarmalına sıkışmış bir iktidar habitusu, bu rezervi, sorumsuzca harcamaktadır. Bu ortam koşullarında bilginin üretiminden dolaşım süreçlerine dek her aşamada, sivil ve kolektif niteliğe sahip her bir iştirakin politik bağlamı gözden kaçırılmamalıdır. Katılımcılar sorumluluk alarak bilginin üretimine dahil olduklarında bir yönüyle politik karar alım süreçlerine de aktif katılırlar. Bu sayede oy kullanmaktan oy sandıklarının korumaya geçen, TV başında seçim sonuçlarını izlemekten ıslak imzalı tutanakların toplanmasına katkı sunan bir *öznelik* (subjectivity) doğar. İktidar alanında yetkinlik ve güvenin yeniden tesis edildiği böyle bir kalkış noktası, kanıların yerine bilgiyi koyan toplumsal örüntüyü yeniden üretmektedir.

Kaynakça

- Barkun, Michael, *A Culture of Conspiracy*, California - Londra, 2003, University of California Press.
- Baştürk, Efe, "Mağduriyet ile İktidar Arzusu Arasında Türk Sağı: Komplocu Bir Söylemin Anatomisi", *Teorik Bakış*, 5, 2014, s. 117-150.
- Bora, Tanıl, "Komplo Zihniyetinin Örnek Ülkesi Türkiye", *Birikim Dergisi*, Sayı: 90, Ekim 1996, s. 42-44.
- Bora, Tanıl, "Komplo", *Birikim Dergisi Haftalık*, (06.11.2019), <https://birikimdergisi.com/haftalik/9750/komplo>, (ET. 03.02.2021)
- Bora, Tanıl, "Otorite", *Birikim Dergisi Haftalık*, (06.05.2020), <https://birikimdergisi.com/haftalik/10079/otorite>, (ET. 03.02.2021)
- Bourdieu, Pierre, *Pratik Nedenler*, (Çev. H.U. Tanrıöver), İstanbul, 2015, Hil Yayın.
- Bourdieu, Pierre ve Chartier, Roger, *Sosyolog ve Tarihçi*, (Çev. Zuhul Karaca), İstanbul, 2014, Açılım Kitap.
- Bozarslan, Hamit, "Komplo Teorileri Üzerine Tartışmalara Bir Katkı", *Birikim Dergisi*, Sayı: 183, 2004, s. 19-24.
- Brotherton, Rod, *Şüpheli Zihinler: Komplo Teorilerine Neden İnanırsınız*, (Çev. Cihat Taşçıoğlu), İstanbul, 2015, Nemesis Kitap.
- Byford, Jovan, *Conspiracy Theories A Critical Introduction*. Londra - New York, 2011, Palgrave Mcmillan.
- Calhoun, Craig, "Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları", (Çev. Güney Çeğin), *Ocak ve Zanaat*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 77-129.

- Foucault, Michel, *Hermönetiğin Kökeni*, (Çev: Şule Çiltaş Solmaz), İstanbul, 2017, Ayrıntı Yayınları.
- Göker, Emrah, “Komplo Teoriciliğinin Tuhaf Sabitfikiri”, *Komplo Kullanma Kılavuzu*, Sharjah Sanat Vakfı, İstanbul, 2011, s. 60-70.
- Karaosmanoğlu, Kerem, “Bir Komplo Söyleminden Parçalar: Komplo Zihniyeti, Sıradan Faşizm ve New Age”, *Kültür ve İletişim*, 12 (1), 2009, s. 95-126.
- Karaosmanoğlu, Kerem, *Komplo Teorileri: Disiplinlerarası Bir Giriş*, İstanbul, 2019, İletişim Yayınları.
- Moskovici, Serge, “Yabancı Parmağı - Komplo Zihniyeti”, *Birikim Dergisi*, Sayı: 90, Ekim 1996, s. 45-59.
- Parlak, İsmet ve Değirmenci, Nigâr, “Zaman Gazetesi Köşe Yazarlarının Bir Rol Değişim Göstergesi Olarak Bourdieücü Bağlamda Söylemsel Dönüşümleri (2011’den 2014’e)”, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 23, 2015, s. 9-38.
- Parlak, İsmet ve Tangün, Yağız Alp, “Güvenlik teçhizatı olarak komplo teorileri ve kanaat teknisyenlerinin rolü”, *Toplum ve Bilim*, 146, 2018, s. 5-31.
- Parlak, İsmet ve Tangün, Yağız Alp, “Siyasalın Algılanmasında Komplocu Ortak Aklın İşleyişi: Muharrem İnce’nin arkasından konuşan kişi”, *Birikim*, Sayı: 356, 2018, s. 37-48.
- Tangün, Yağız Alp, *Bilgi ve İktidar İlişkisinde Yönetimselliğin Bir Aracı Olarak Komplo Teorileri: 2013’ten 2017’ye Gazete Köşe Yazıları Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi).
- Tangün, Yağız Alp ve Parlak, İsmet, “Politik Söylemin ‘Komplo Teorisi Formu’na Özdeş Sınırları: Kanaat Teknisyeni, Habitus ve İktidar Stratejileri”. *Mülkiye Dergisi*, Sayı: 44/2, 2020, s. 287-320.
- Yanık, Aybars, “Başımıza kim sardı bu belayı: komplo ve koronavirüs”, *Birikim Dergisi*, Sayı: 373, 2020, s. 60-70. (<https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-373-mayis-2020/10040/basimiza-kim-sardi-bu-belayi-komplo-ve-koronavirus/11774>)